

**Steunpunt
Monumenten
& Archeologie
Noord-Holland**

Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland 2020

Jaarverslag

April 2021

Inhoud

Inleiding	6
Kennis en vraagbaak	8
Communicatie	10
Netwerk en informatie	12
Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt	16
Cultuurlandschap	21
Landschap in gemeentelijk beleid	21
Casestudy's cultuurlandschap	21
Energietransitie	22
Casestudy Landschap en archeologie	22
Erfgoed in de Omgevingswet	26
Vervolg publicatie in de omgevingswet en best practices	26
Cursus erfgoed in de Omgevingswet	26
Casestudy's erfgoed in de omgevingswet	27
Vervolg publicatie Erfgoed in de Omgevingswet en best practices	27
Casestudies Omgevingswet en archeologie	27
Archeologie	29
Rondetafelgesprekken 10 provinciale archeologiegebieden	29
Basisdocument 10 provinciale archeologiegebieden	29
Magazine SCHATRIJK Gooi en Vechtstreek	29
Casestudy Vondstmeldingen	30
Community Archaeology	30
Gebouwd Erfgoed	35
Samenwerking Loods Herbestemming	35
Voorbeeldprojecten en publicatie	35
Casestudy's gebouwd erfgoed	35
Casestudy's verduurzaming monumenten	36
Colofon	39

Zomerexcursie bij de Krijgsman in Muiden. Foto: André Russcher

ANA VAN DER MARK (TOT 1 JULI 2020)

MARRIT VAN ZANDBERGEN

BOUDEWIJN VOORMOLEN

DORINE VAN HOOGSTRATEN

LINDA VERNIERS

MONICA DÜTTING

Het team van het Steunpunt bestaat uit een bevoegen team van archeologen, architectuurhistorici, bouwkundigen, communicatiemedewerkers, een GIS-specialist en landschapshistoricus. Zij worden geleverd en gesteund door de organisaties die in het Steunpunt samenwerken: Stichting NMF en MOOI Noord-Holland.

JEROEN ZOMER (TOT 1 JULI 2020)

KIM ZWEERINK

YVETTE BURNIER

PRIMO REH

MARGOT DE HAAN

REINIER MEES

ROSANNE BRUINSMA

LISA TIMMERMAN

Inleiding

Het Noord-Hollandse cultuurlandschap en het gebouwde en ondergrondse erfgoed staan volop in de belangstelling van gemeenten en inwoners. Als gevolg van de lockdown en andere coronamaatregelen hebben nog meer mensen het belang van de kwaliteit van hun eigen woonomgeving (her)ontdekt. Gemeenten dragen hieraan bij door in de voorbereiding op de Omgevingswet identiteitsbepalende elementen en onderscheidende kernkwaliteiten van hun grondgebied te formuleren. Zelfs gemeenten waar erfgoed voorheen geen prioriteit kreeg, houden zich inmiddels bezig met de vraag hoe ze bij de grote ruimteclaims die op tafel liggen willen omgaan met de bestaande kwaliteit die hen onderscheidt. Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland helpt gemeenten bij de complexe vragen die op tafel liggen.

Ook voor het Steunpunt Monumenten & Archeologie stond het jaar 2020 natuurlijk in het teken van de coronacrisis. Voor een kennisinstituut dat mensen samenbrengt, betekent de coronacrisis een grote uitdaging. Dankzij de inspanning van ons team en opdrachtgevers die vertrouwen hebben en meedenken, heeft het Steunpunt toch erfgoedprofessionals samengebracht en gemeenten ondersteund bij de erfgoedtaken. De methodes en formats die we noodgedwongen ontwikkelden, werken goed en zullen ook na de crisis onderdeel van het programma blijven.

Digitale bijeenkomsten

De digitale bijeenkomsten van het Steunpunt werden goed bezocht, ambtenaren houden behoefte aan interactie met elkaar en het Steunpunt voorziet ook via de digitale weg in de informatiebehoefte. De nieuwe masterclasses en ook de erfgoedteams mochten rekenen op veel bezoekers, die bovendien uit alle hoeken van de provincie (en zelfs enkele uit de rest van het land) kwamen. Dat neemt niet weg dat ambtenaren de live bijeenkomsten missen. Ze willen elkaar graag ook in levende lijve ontmoeten en vinden het belangrijk om geïnspireerd te raken door bijzondere erfgoedlocaties die we als Steunpunt altijd uitkiezen voor de bijeenkomsten. We kijken dan ook

uit naar de tijd dat we het goede gesprek weer in het echt met elkaar kunnen voeren.

Samenwerking

Omdat de organisatie van live bijeenkomsten na maart wegviel heeft het Steunpunt meer tijd kunnen besteden aan verdieping, onderzoek en publicaties. Bovendien gaven de onderzoeken aanleiding tot samenwerking met andere partijen zoals Erfgoedhuis Zuid-Holland, Landschap Noord-Holland en het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht.

Persoonlijk contact

Het contact met de erfgoedmedewerkers van de Noord-Hollandse gemeenten heeft niet geleden onder alle beperkingen van de crisis. Ook het loket op reis, dat geheel online heeft plaatsgevonden, bevestigde de noodzaak tot het actief opzoeken van de gemeenten. Het loket werd goed benut, zowel door bekende gezichten als door nieuwe en jonge medewerkers die we actief benaderd hebben. Het Steunpunt is inmiddels goed geworteld in de Noord-Hollandse erfgoedwereld en ambtenaren weten ons te vinden, ook vanaf de zolderkamer.

Concrete ondersteuning

Het isolement van het thuiswerken is niet de enige reden dat gemeenten steeds vaker een beroep doen op de ondersteuning van het Steunpunt. Ten gevolge van capaciteitsproblemen hebben gemeenten behoefte aan praktische ondersteuning. Erfgoedmedewerkers krijgen te weinig tijd en budget voor de taken en de hulp van het Steunpunt komt als geroepen. Zo hielpen we bij het opzetten van een participatiesessie voor de erfgoedvisies van de BUCH gemeenten, hielpen we met de groslijst voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten in Hollands Kroon, dachten we mee over het herzien van de erfgoedverordeningen van Hilversum en Gooise Meren en hielpen we Ouder-Amstel bij de afhandeling van bezwaarprocedures. Het Steunpunt signaleert een hulpvraag van gemeenten die met capaciteitsproblemen te maken hebben; er is behoefte aan meer concrete ondersteuning.

Voorbeeldproject voor energietransitie: Zonneveld Eemnes
Foto: Daniel Nicolas

Kennis en vraagbaak

Loket

Het loket is een kerntaak van het Steunpunt en wordt uitgevoerd door alle medewerkers van het Steunpunt, zowel bij Stichting NMF als bij MOOI Noord-Holland. Het loket geeft invulling aan de ondersteuning van gemeenten bij 'acute' vragen en dilemma's. Via het loket signaleren we de actuele vragen die spelen en bouwen we onze vertrouwensband met gemeenten uit. Voorbeelden van vragen zijn: *"hoe zorg ik dat erfgoed als onderlegger voor de omgevingsvisie wordt gezien, hoe ziet de procedure voor het aanwijzen van monumenten er uit, wil je meelezen met een beleidsstuk en wil je aanschuiven bij een brainstorm over de herbestemming van een monumentaal pand?"* Niet alleen gemeenten maar ook medewerkers van de erfgoedinspectie, provincie en de RCE weten het loket te vinden. Voor het overzicht van de vragen en antwoorden verwijzen wij graag naar de bijlagen.

Loket op reis

Loket op Reis is, zoals veel van de projecten, geheel online uitgevoerd. Er hebben vier gesprekken plaatsgevonden, namelijk met de erfgoed specialisten van gemeente Medemblik, de werkorganisatie BUCH, Wijdmeren en Koggenland. Voor de gemeente Medemblik en de Werkorganisatie BUCH is gekozen vanwege de start van nieuwe ambtenaren. Met de gemeente Wijdmeren is gesproken, omdat hier een vervolgesprek na vorig jaar wenselijk was. De kracht van de bezoeken is de persoonlijke aandacht. Het is gebleken dat dit online ook prima kan, ook al blijft het maatwerk per gemeente. Voor de komende edities kan per gemeente worden afgesproken wat de voorkeur heeft; online of indien mogelijk op locatie. Tijdens de gesprekken wordt het Steunpunt geïntroduceerd en wordt informatie opgehaald over de stand van zaken in de betreffende gemeente. De gesprekken zijn bovenal bedoeld om de gemeente te helpen, er wordt informatie en kennis uitgewisseld en er is tijd voor inhoudelijke vragen. Voor het verslag verwijzen we naar de bijlage.

Erfgoedteam

In verband met de coronarichtlijnen is het Erfgoedteam twee keer live bij elkaar gekomen en hebben vijf online bijeenkomsten plaatsgevonden. Alleen de zomerexcursie kon dankzij de tijdelijke versoepeling van corona maatregelen op locatie plaatsvinden. Het erfgoedteam heeft een aanjaagfunctie, biedt de mogelijkheid een actueel onderwerp te verkennen en uit te diepen en werkt agenderend. Dat betekent dat het vaak een select gezelschap is, want het gaat om de kwaliteit van het debat dat niet zelden leidt tot vervolgbijeenkomsten of -onderzoeken binnen het Steunpunt. De online bijeenkomsten werden goed bezocht omdat deze makkelijk tussendoor te volgen zijn zonder bijkomende reistijd. Soms namen ook andere belangstellenden buiten onze eigenlijke doelgroep deel aan de erfgoedteams.

Voor de bijeenkomsten werden ambtenaren, onafhankelijk erfgoedadviseurs of medewerkers van de RCE als gastspreker uitgenodigd. Marjorie Verhoek, programmaleider van de Erfgoeddeal, is de vaste voorzitter van het Erfgoedteam. Een overzicht van de bijeenkomsten is te vinden in de onderstaande tabel.

Oer IJ webinar
Foto: Merel Spithoven

Communicatie

In 2019 is een communicatieplan opgesteld door de communicatieadviseurs van Stichting NMF en MOOI Noord-Holland. De communicatie van het Steunpunt is in beeld gebracht en geanalyseerd en de verbeterpunten zijn benoemd. Begin 2020 is het plan op een aantal punten bijgesteld.

Inhoud website en sociale media

Eén van de doelstellingen van het Steunpunt is het informeren en inspireren van ambtenaren, raadsleden, wethouders en andere belangstellenden via de website en sociale media.

Website

Het Steunpunt heeft op haar website een rijk gevulde kennisbank met actuele informatie over erfgoedzaken. Zo worden bezoekers geattendeerd op bijeenkomsten en nieuws. Op de site is een schat aan informatie te vinden zoals handreikingen, achtergrondartikelen en de verslagen van de Steunpuntbijeenkomsten. Bovendien worden er regelmatig blogs van erfgoeddeskundigen gepost. In 2020 zijn in het kader van de masterclasses en andere activiteiten meerdere films op de website geplaatst, hiermee is ons youtube kanaal flink aangevuld.

Sociale media

Nóg meer dan voorgaande jaren is het Steunpunt actief op Twitter. Waar we in 2019 nog 258 volgers hadden, zijn dat er nu 439. Ook op LinkedIn zijn we actief, hier hebben we 127 volgers op de algemene Steunpunt pagina en op LinkedIn forum onder de naam 'Archeologie, Omgevingswet en kwaliteit leefomgeving' hebben we 97 volgers. De voor de gemeenten relevante nieuwtjes worden geretweet en publicaties en projecten van het Steunpunt zelf worden hier onder de aandacht worden gebracht.

Onderhoud en beheer website

Het informeren en inspireren van de doelgroep van het Steunpunt is een belangrijke opgave. De gepresenteerde informatie moet daarom aantrekkelijk, actueel en makkelijk te vinden zijn. De vorm, inhoud en structuur van de website spelen daarbij een centrale rol. In 2020 hebben we aandacht gehad voor de structuur van de website en de content hiermee beter ontsloten. Daarnaast is de

inhoud van de website aangevuld met filmmateriaal van de verschillende projecten van dit jaar, ons youtube kanaal is hiermee rijker geworden. In 2020 hebben 7554 verschillende personen gebruik gemaakt van de Steunpunt website, zij bezochten de site in 12339 sessies, hierbij werden 27931 paginaweergaven geteld.

Nieuwsbrief

In 2020 werden vier nieuwsbrieven verstuurd. De nieuwsbrieven zijn via e-mail verspreid onder alle gemeenteambtenaren en wethouders van Noord-Holland die zich bezig houden met erfgoed, RO, de Omgevingswet en landschap. In 2020 hebben zich 90 nieuwe abonnees voor de nieuwsbrief aangemeld. De eerste nieuwsbrief bevatte artikelen over stolpenstructuren, archeologie in relatie tot aardwarmte, voorbeeldprojecten herbestemming, erfgoed in de omgevingswet, beleid op de Westfriese Omringdijk, archeologie en omgevingskwaliteit. In nieuwsbrief twee besteedden we onder andere aandacht aan activiteiten van het Steunpunt in tijden van corona, vertelden we waarom historische wijken nog niet van het gas af kunnen, werd de nieuwe accounthouder Marjo Schlaman aan de lezer voorgesteld, stond een interview van Oneindig Noord-Holland met monumenteneigenaren en schreven we over de evaluatie van de Erfgoedwet en archeologie. In nieuwsbrief drie werd de webpagina 'Omgevingswet, gemeenten en participatie' gelanceerd, presenteerden we de digitaal erfgoedcoach en verwezen we naar de Erfgoedraad. De vierde nieuwsbrief bevatte onder andere artikelen over naoorlogse scholen als cultureel erfgoed, kiezen voor nieuwe energie én ondergronds erfgoed, verduurzaming van een monument en over de masterclasses voor bouwtoezichthouders.

Netwerk en informatie

Netwerkbijeenkomsten voor ambtenaren

De netwerkbijeenkomsten zijn een belangrijk middel om gemeenten te ondersteunen bij hun erfgoedtaken. Het Steunpunt brengt ambtenaren samen en er worden kennis en ervaringen uitgewisseld. Tijdens de bijeenkomsten kunnen de thema's die de provincie en RCE hebben aangewezen als inhoudelijke prioriteiten toegelicht worden. In 2020 werden er twee netwerkbijeenkomsten georganiseerd, één in Alkmaar en de tweede in Hilversum. In Alkmaar waren de onderwerpen de actualiteiten van de RCE, de provincie en het Steunpunt en gaf Marjorie Verhoek een introductie over de Erfgoeddeal. Daarna vertelde Nancy de Jong-Lambrechts, archeoloog van gemeente Alkmaar, over het belang van het betrekken van het publiek en communicatie. Tot slot werd er een presentatie gegeven over de borging van de provinciale stolpenstructuren.

In Hilversum waren de onderwerpen de actualiteiten van de RCE, de provincie en het Steunpunt en gaf Michaëla Hanssen een introductie over het nieuwe programma van de RCE over Faro. Daarna vertelden de provincie, metropoolregio MRA en Annette Koenders, erfgoedexpert van gemeente Hilversum, over de manier waarop zij zich voorbereiden op de nieuwe wetgeving en de rol die erfgoed hierbij kan spelen. Na de presentaties rouleerden de deelnemers langs de tafels en kregen zij de mogelijkheid om vragen te stellen en te discussiëren over onderwerpen en methoden die in hun organisatie actueel zijn rondom het thema erfgoed en omgevingsbeleid.

A&O dag

De Actualiteiten en Ontwikkelingendag, die altijd in samenwerking met de ErfgoedAcademie wordt uitgevoerd heeft in 2020 niet plaatsgevonden. De reden hiervan is dat er een pilot ontwikkeld wordt voor een A&O Dag-nieuwe stijl door de RCE in samenwerking met het NRF/Erfgoedacademie. Hoewel een aantal overleggen hierover is gevoerd en uitgebreid input is gegeven, is de pilot uiteindelijk niet uitgevoerd. We hopen de A&O dag in 2021, mogelijk in een nieuwe vorm, wel weer uit te kunnen voeren. De uren voor de A&O dag zijn gebruikt om de meer uren die ontstaan zijn door Corona, te compenseren.

Netwerkdiner voor wethouders

Op woensdag 25 november organiseerden de provincie Noord-Holland en Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland een netwerkbijeenkomst voor wethouders. Vanwege de coronarijrichtlijnen is een digitale bijeenkomst in de vorm van een talkshow georganiseerd. Gespreksleider Sandra Rottenberg ging in gesprek met gedeputeerde Zita Pels, de wethouders cultuur en/of erfgoed van gemeente Hilversum, Beemster en Purmerend en met Carolien Gehrels, directeur van Arcadis en oud-wethouder van Amsterdam. Samen onderzochten zij wat de effecten van de coronacrisis op de cultuur- en erfgoedsector waren en wat dit betekent voor het provinciale cultuurbeleid. Hoe kan de provincie in haar beleid rekening houden met nieuwe inzichten en werkwijzen als gevolg van corona? Het publiek, een groot deel van de wethouders cultuur en erfgoed van Noord-Holland werd actief bij het gesprek betrokken. Een professionele filmproducer is ingeschakeld voor de technische ondersteuning. Daardoor was het ook op technisch gebied een professionele live show

Erfgoedsessie voor Raadsleden

Ter vervanging van een bijeenkomst voor raads- en statenleden heeft het Steunpunt het programma ErfgoedRaad voor raadsleden gemaakt. Dit programma illustreert de meerwaarde van erfgoed voor andere opgaven aan de hand van vijf actuele voorbeelden. In korte vlogs lichten Natasja Groothuismink (Wethouder gemeente Zaanstad), Odile Rasch (Programmamanager Regionale Energiestrategie Noord-Holland Noord), Karel Loeff (Raadslid en fractievoorzitter van Laren Behoud), Marianne Zeedijk (Projectleider strategische projecten bij Werkorganisatie Langedijk) en Gonna de Reus (Erfgoedbeleid en projecten gemeente Alkmaar) toe welke rol erfgoed speelt bij een project binnen hun gemeente of regio. De vlogs worden ingeleid en besproken door Yvette Burnier en Dorine van Hoogstraten van het Steunpunt op locatie in het mooie Paviljoen Welgelegen. De besproken onderwerpen zijn de Kerkensie van Zaanstad, de Regionale Energie Strategie, het verduurzamen van beschermde monumenten in Laren, het project 'Langedijk ontwikkelt met water', en erfgoed als inspiratie voor de openbare ruimte.

Netwerkbijeenkomst in Hilversum

Blog van gemeente Zaanstad in het kader van de Erfgoedraad

NATASJA GROOTHUISMINK
Wethouder gemeente Zaanstad

*De Atlantikwall overstijgt gemeente- provincie- en landsgrenzen.
Het is tijd om de handen ineen te slaan en in beweging te komen voor de bescherming van dit erfgoed.
Foto: Vidi-Jop Productions*

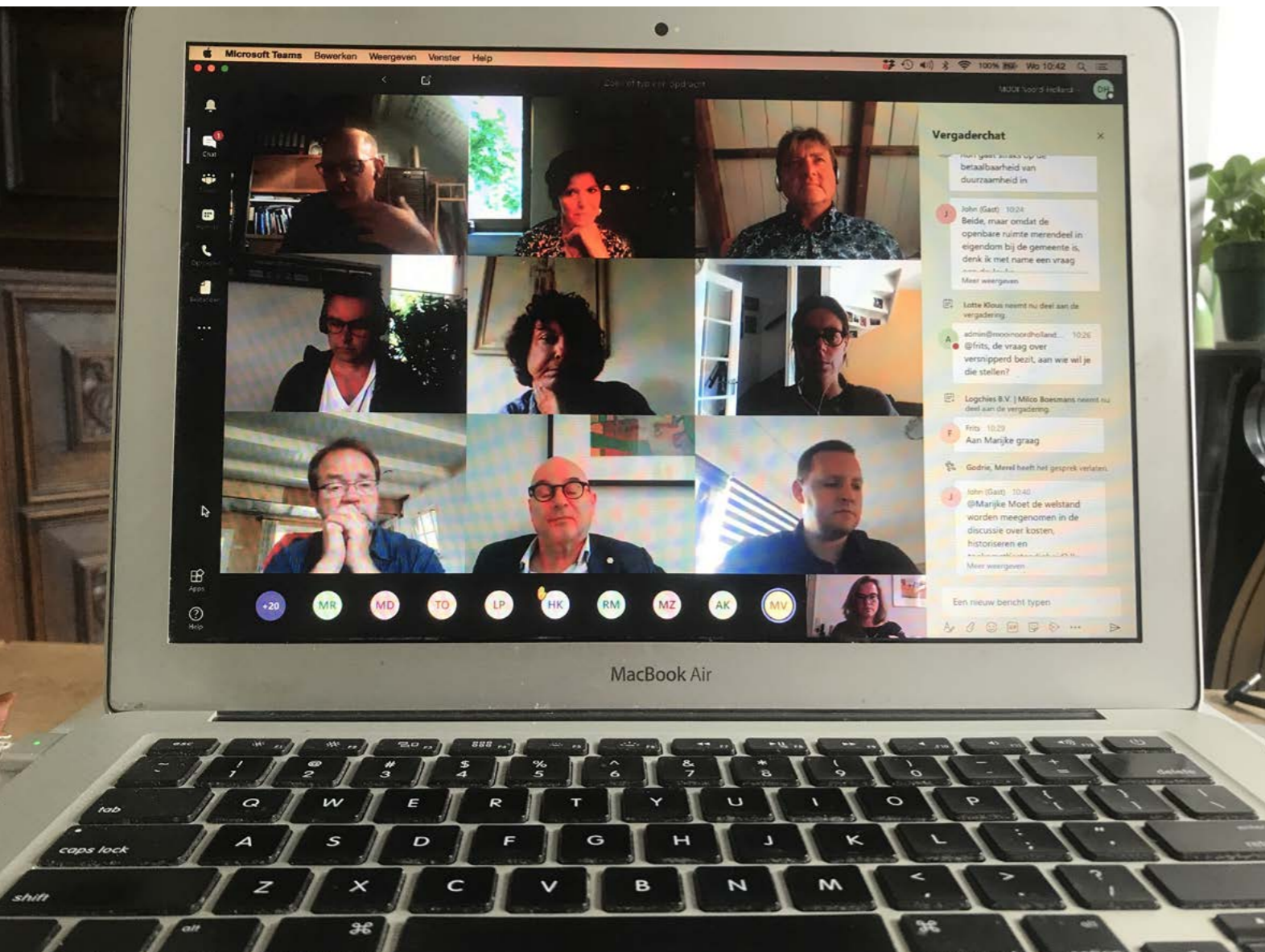
Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt

Om gemeenten brede inhoudelijke en procesmatige ondersteuning te kunnen bieden is het nodig dat Steunpuntmedewerkers zich blijven ontwikkelen, contact houden met andere organisaties binnen en buiten de provincie, actuele thema's signaleren, informatie inwinnen, hun kennis verdiepen en nieuwe concepten ontwikkelen. Daartoe hebben zij geïnvesteerd in hun eigen inhoudelijke kennis en ontwikkeling. Zij woonden (digitale) bijeenkomsten bij over bijvoorbeeld de kerkenvisies, innovatie in de restauratiepraktijk, verduurzaming van monumenten, de invloed van klimaatverandering, de omgevingswet en de energietransitie. Ook werden uit dit budget de reguliere overleggen met de provincie en de RCE, de algemene brainstormsessies en de EOS/LOS vergaderingen gefinancierd.

De medewerkers van het Steunpunt verdiepten zich in de mogelijkheden voor digitale bijeenkomsten en ontwikkelden nieuwe formats voor de activiteiten die al in de planning stond. Ook werd bijvoorbeeld een corona-protocol ontwikkeld voor de bijeenkomsten die nog wel live door konden gaan in de zomer. Het Steunpunt heeft incidenteel externe productiebedrijven ingeschakeld voor de nodige professionalisering van grote digitale bijeenkomsten.

Agenderen actuele thema's

Dit jaar is dit budget gebruikt om de tegenvallers van de coronacrisis te dekken. Waar andere posten niet toereikend bleken, omdat extra investeringen nodig waren, zijn ze gecompenseerd met het budget 'agenderen actuele thema's'.

Digitale Steunpunt bijeenkomst

Ankeveen, hooibouw van weleer.
Foto: André Russcher

Activiteit	Uitvoering	Datum	Bezoekersaantal
Loket	NMF / MOOI		NMF 51 vragen MOOI 53 vragen
Loket op reis	NMF / MOOI		Vier gesprekken, zie bijlage
Erfgoedteam op locatie <i>Wat behouden we eigenlijk?</i>	MOOI	6 februari	20
<i>Zomerexcursie Kruitfabriek Krijgsman</i>	NMF / MOOI	25 juni	17
Digitaal Erfgoedteam <i>Vondstmeldingen in de gemeentelijke praktijk</i>	NMF	20 augustus	7 - 10
Digitaal Erfgoedteam <i>Historische schoolgebouwen</i>	MOOI	9 september	23
Digitaal Erfgoedteam <i>Groen Erfgoed</i>	MOOI	29 oktober	40
Digitaal Erfgoedteam <i>Archeologie in de omgevingswet</i>	NMF	12 november	35
Digitaal Erfgoedteam <i>Verduurzaming monumentenbeleid</i>	MOOI	10 december	35
Communicatieplan	NMF / MOOI		Zie bijlage
Netwerkbijeenkomst Alkmaar www.steunpunterfgoednh.nl/verslag-netwerkbijeenkomst-alkmaar	MOOI	11 februari	40-50
<i>Netwerkbijeenkomst Hilversum</i>	NMF	12 maart	26
Wethoudersdiner	MOOI	25 november	50
A&O dag	NMF	Vervallen	
<i>Nieuwsbrief 1</i> <i>Nieuwsbrief 2</i> <i>Nieuwsbrief 3</i> <i>Nieuwsbrief 4</i>	NMF / MOOI	4 x per jaar	
<i>Erfgoedessie voor Raadsleden</i>	NMF / MOOI		Aantal views: 497

Cultuurlandschap

Het Noord-Hollandse landschap is bijzonder veelzijdig. In dit bijzondere jaar herontdekten veel Noord-Hollanders het belang van een hoogwaardig cultuurlandschap omdat ze door de coronacrisis voor hun recreatie en vakantie op hun directe omgeving waren aangewezen en aan het wandelen en fietsen sloegen. Tegelijk nam de druk op het open landschap toe, werden de RESsen voltooid en verschenen tal van datacentra in het landschap. Hoe verhouden die kwaliteiten en de ontwikkelingen zich tot elkaar en welke instrumenten hebben gemeenten om de kwaliteit van het landschap te bewaken? Het Steunpunt ondersteunt gemeenten bij het beschermen en behouden van cultuurlandschap en bij hun taak om initiatiefnemers te inspireren om de kernkwaliteiten van de lokale landschappen als uitgangspunt te nemen bij nieuwe ontwikkelingen. Het bieden van relevante en actuele informatie, zoals we dat onder andere doen via de kaartviewer, vormt daarbij een belangrijke basis.

Landschap in gemeentelijk beleid *Handreiking provinciale monumenten*

Samen met Drenthe is Noord-Holland de enige provincie met provinciale monumenten. Deze objecten en structuren zijn veelzeggend voor de provincie, omdat zij de provinciale kernkwaliteiten vertegenwoordigen. Het is de taak van gemeenten om toe te zien op het beheer en behoud van deze monumenten, omdat zij de vergunningaanvragen in behandeling nemen. Aangezien de verantwoordelijkheden van gemeenten en de taakverdeling tussen gemeente en provincie voor veel ambtenaren en eigenaren niet duidelijk is, heeft het Steunpunt een handreiking uitgebracht over de procedures omtrent provinciale gebouwen en archeologische monumenten.

Groen erfgoed in gemeentelijke omgevingsvisies

Elke gemeente kent waardevol historisch groen. Soms is dat groen daadwerkelijk beschermd als monumentale boom of park, maar veelal is het gewoon aanwezig, gekoesterd en verder onbeschermd. Groen draagt in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van de leefomgeving en daarom vraagt het Steunpunt aandacht voor dit thema. In samenwerking met Landschap Noord-Holland is in kaart gebracht of en hoe gemeenten aandacht hebben

voor groen erfgoed, wie daar verantwoordelijk voor is en waar kansen voor verbetering liggen. De resultaten van het eerste deel van dit onderzoek verschijnen in de vorm van een artikel in Ode 2021. Een vervolgonderzoek vindt plaats in 2021. Het eindproduct is een bijeenkomst voor gemeenten en een handreiking voor groen erfgoed in de omgevingsvisie en/of het omgevingsplan.

Casestudy's cultuurlandschap

Omgevingskwaliteit in de landgoederenzone van Kennemerland

De landgoederenzone van Kennemerland is een unieke historische structuur. Kennemerland is een gebied van grote contrasten; natuur, landbouw, grootstedelijkheid, infrastructuur en zelfs zware industrie gaan samen op een relatief klein grondgebied. De landgoederen zijn de groene longen van dit gebied. Het zijn bij uitstek locaties voor recreatie en ze maken de rijke historie van Kennemerland zichtbaar. Aandacht voor de landgoederen in gemeentelijk beleid is essentieel voor het behoud van deze waardevolle structuren. Daarom onderzoekt het Steunpunt samen met Erfgoedhuis Zuid-Holland én de betrokken gemeenten hoe de landgoederen een plek kunnen krijgen in de omgevingsvisies. Het onderzoek is deels uitgevoerd in 2020, de resultaten worden opgeleverd in 2021. Het eindproduct is een bijeenkomst voor gemeenten en een handreiking over de landgoederen in de omgevingsvisie en/of het omgevingsplan.

Masterclass gebiedsbiografieën

Een gebiedsbiografie is bij uitstek een manier om de kernkarakteristieken van een gebied in kaart te brengen en om op basis hiervan ontwikkelprincipes en -doelen te bepalen. Veel gemeenten gebruiken daarom een gebiedsbiografie als onderlegger voor de omgevingsvisie. Het Steunpunt heeft in samenwerking met gemeente Fryske Marren een masterclass georganiseerd over dit onderwerp. Hoe ziet een gebiedsbiografie er uit, wat zijn de aandachtspunten bij het maken van dit document en welke partijen zijn erbij betrokken? Hoe wordt vervolgens de brug geslagen naar de omgevingsvisie? Naast de masterclass heeft het Steunpunt meerdere gemeenten geïnformeerd over de mogelijkheden van gebiedsbiografieën in relatie tot de omgevingsvisie.

Publicatie Erfgoed in de omgevingsvisie

Handreiking Provinciale monumenten

Huis te Manpad, Heemstede.
Foto: Els Zweerink

Bos, lanen, singels en houtwallen geïnventariseerd en opgenomen in de gebiedsbiografie Súdwesthoeke, gastgemeente voor de Masterclass van het Steunpunt. Foto: Vidi-Jop Productions

Energietransitie Voorbeeldprojecten

Windparken en zonnevelden zijn nieuw in het Noord-Hollandse landschap en roepen veel vragen en weerstand op. Not in my backyard is meestal de reactie van omwonenden. Toch ontkomen we niet aan deze ontwikkeling die een bijdrage levert aan een duurzamere wereld. Hier ligt een belangrijke ontwerpogave. Daarom ging het Steunpunt op zoek naar voorbeelden van windparken en zonnevelden die met aandacht voor ruimtelijke inpassing zijn gerealiseerd. In een uitgebreide rapportage is verslag gedaan van het ontwerp en het totstandkomingsproces van de zonnevelden van Eemnes en de Tripkouw en het windpark in Wieringermeer. Het verslag wordt ondersteund door de hoogwaardige foto's van landschapsfotograaf Daniel Nicolas. Op deze manier tonen de voorbeeldprojecten de urgentie om bij dit soort ontwikkelingen de inzet van hoge ontwerpqualiteit te eisen.

Samenwerking Servicepunt Duurzame Energie

Het Steunpunt heeft in 2020 een samenwerkingsverband opgezet met het Servicepunt Duurzame Energie Noord-Holland. In een gezamenlijke

nieuwsbrief verscheen de Steunpunt publicatie over de warmtetransitie in relatie tot historische wijken. Het thema 'Erfgoed en verduurzaming' is toegevoegd aan de website van het Servicepunt met content geleverd door het Steunpunt. Tot slot heeft het Steunpunt een presentatie gegeven in het energiecafé, een webinar over de verduurzaming van het Nederlandse woningenbestand van het Servicepunt.

Casestudy Landschap en archeologie Behoud in Situ

In Nederland is het uitgangspunt voor het archeologiebeleid 'behoud in situ'. Het idee hierachter is dat in de ondergrond ons verleden het best bewaard blijft voor de toekomst. Toenemende druk op landschap en bodem door een grote bouwopgave en de energietransitie enerzijds, en de klimaatverandering anderzijds, leiden ertoe dat het beleid van behoud in situ op de tocht staat. Is behoud in situ ook écht behoud in situ? Het doel van deze casestudy was inzicht te bieden in wat wordt bedoeld met het beleid van behoud in situ en daarbij de uitwerking ervan in de praktijk. Tevens is in kaart gebracht wat de gevolgen zijn

van behoud in situ bij diverse scenario's. Ten behoeve hiervan zijn interviews gevoerd met archeologen, specialisten en beleidsambtenaren en is gekeken naar de technische aspecten waar rekening mee gehouden moet worden bij het opstellen archeologiebeleid.

De conclusie is dat behoud in situ altijd het uitgangspunt is, maar dat het een diffuus begrip is dat niet overal op dezelfde manier wordt uitgelegd. Er bestaan duidelijke verschillen tussen gemeenten. Daarnaast betekent het begrip behoud in situ veel meer dan alleen 'het niet vergraven van archeologische resten'. Behoud in situ is een activiteit. Als je hiervoor kiest, dan vraagt het monitoring en beheer van de locatie. Archeologievriendelijk bouwen is een vraagstuk dat iedere gemeente voor zichzelf zou moeten onderzoeken: wil je binnen je gemeente uitgaan van een 'acceptabele verstoring' van het ondergrondse erfgoed, of past dit eigenlijk niet binnen het oorspronkelijke uitgangspunt van het Verdrag van Valletta?

Tot slot is een belangrijke vraag die in een breder perspectief beantwoord dient te worden: wie is eigenaar van een in situ behouden vindplaats? Momenteel verwijzen verschillende partijen naar elkaar. Draagvlak voor archeologie zou kunnen worden vergroot door bijvoorbeeld het archeologische verleden te presenteren op de website van de gemeente, in combinatie met het archeologiebeleid, zodat duidelijk wordt waaróm onderzoek of bescherming noodzakelijk is. Dan wordt het sparen van het archeologisch erfgoed misschien makkelijker en overheerst er trots in plaats van plicht bij het in stand houden van een in situ behouden vindplaats.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Handreiking <i>Provinciale monumenten</i>	MOOI		
Masterclass <i>Gebiedsbiografieën</i>	MOOI	3 / 12 / 2020	47 deelnemers
Voorbeeldproject <i>Zonneveld Eemnes</i>	MOOI		
Voorbeeldproject <i>Zonneveld Tripkouw</i>	MOOI		
Voorbeeldproject <i>Windpark Wieringermeer</i>	MOOI		
Publicatie: <i>Warmtetransitie in relatie tot historische wijken</i>	MOOI		
Kennisdocument Behoud In Situ (bijlage)	NMF		

Linten in gemeente Zaanstad opgenomen in de nieuwe omgevingsvisie.
Foto: Vidi-Jop Productions

Erfgoed in de Omgevingswet

De Omgevingswet leidt voor gemeenten tot een ingrijpende wijziging in de manier waarop ze ruimtelijke opgaven benaderen. De Omgevingswet vraagt meedenken aan de voorkant in plaats van toetsen achteraf; uitnodigingsplanologie en participatie. Ook zullen gemeentelijke organisaties zo ingericht moeten gaan worden dat integraal werken de standaard wordt. Bij veel gemeenten wordt al gewerkt aan de omgevingsvisie. Het opstellen van een gebiedsbiografie is een veel toegepast vooronderzoek voor cultuurhistorie en is een goede methode om als onderlegger voor de omgevingsvisie te worden gebruikt. Daarnaast zijn gemeenten bezig met de verplichte taken ter voorbereiding op het omgevingsplan, denk bijvoorbeeld aan het inrichten van de gemeentelijke adviescommissie. Het Steunpunt helpt gemeenten bij deze taken, onze specialisten denken en lezen mee bij de totstandkoming van diverse gemeentelijke omgevingsvisies. Maar we denken ook vooruit, want het omgevingsplan lijkt nog ver weg, maar afwachten is geen optie. Daarom is een selectie van onze activiteiten gericht op de volgende stap in het proces; het schrijven van een omgevingsplan.

Handreiking provinciale monumenten

Met een team van experts (Kim Zweerink, José van Campen, Joske Poelstra en Bas Schout) is in kaart gebracht welke kansen het omgevingsplan voor erfgoed biedt. Waar moeten gemeenten aan voldoen en welke kansen kunnen zij grijpen? De integrale en vroegtijdige advisering, de omgeving van het monument en de sturing op vergunningvrij bouwen zijn kansrijk voor erfgoed. Er is ook op de valkuilen gelet; welke erfgoedzaken zijn minder goed geregeld in het omgevingsplan en wat mag absoluut niet vergeten worden? De publicatie verschijnt in april 2021 en moet, net als bijvoorbeeld de eerdere delen Erfgoed in de Omgevingswet en Vierkant achter de stolp 2.0 straks op het bureau van alle erfgoed- en omgevingswetspecialisten liggen zodat erfgoed een mooie toekomst tegemoet gaat.

Cursus erfgoed in de Omgevingswet

In samenwerking met de steunpunten van de andere provincies en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is een cursus over erfgoed in de Omgevingswet georganiseerd. Gerda de Bruijn, Els Romeijn, Ruben Abeling en Martin van Bleek gaven een toelichting op het (tijdelijk) omgevingsplan, de

nieuwe adviescommissie en op archeologie en participatie. De bijeenkomst werd goed bezocht door meer dan 100 geïnteresseerden uit Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland samen.

Casestudy's erfgoed in de omgevingswet

Aangezien grote bijeenkomsten niet mogelijk waren, was er meer tijd beschikbaar voor de persoonlijke benadering. De medewerkers van het Steunpunt worden steeds vaker gevraagd om mee te denken over de omgevingsvisie of een gebiedsbiografie. Zo heeft het Steunpunt meegelezen met de omgevingsvisies van Amsterdam, Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Gooise Meren.

Webpage erfgoedparticipatie en de omgevingswet

Daarnaast is een pagina over participatie en erfgoed toegevoegd aan de website van het Steunpunt. Onder de Omgevingswet wordt participatie steeds belangrijker. Hoe gemeenten hier invulling aan kunnen geven wordt uitgelegd aan de hand van inspirerende artikelen over Faro projecten, over de samenwerking tussen historische verenigingen en gemeenten en over het dierbaarheidsonderzoek, een methode om de waardering van de leefomgeving in kaart te brengen.

Masterclass erfgoed in de omgevingsvisie

In samenwerking met de afdeling erfgoed van gemeente Zaanstad en stedenbouwkundige Miranda Reitsma, heeft het Steunpunt een masterclass over omgevingsvisies gegeven. In dit college werd uitgelegd hoe erfgoed een plek kan krijgen in

de omgevingsvisie. De omgevingsvisie van gemeente Zaanstad werd als voorbeeldproject aangedragen. De masterclass werd ondersteund door een korte film over de dorpslinten in gemeente Zaanstad, een belangrijk onderwerp in de omgevingsvisie.

Casestudies Omgevingswet en archeologie

NMF heeft in 2020 de uren voor casestudy en update publicatie Omgevingswet gezamenlijk ingezet voor het aanvullen van de reeks Steunpunt-publicaties over de Omgevingswet op het gebied van archeologie en het aanjagen van de discussie tussen erfgoed-stakeholders omtrent archeologie. Hierbij werd, net als in het jaar hiervoor, samengewerkt met het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU, Anton Cruysheer en Marian Visser).

Het LinkedIn forum onder de naam 'Archeologie, Omgevingswet en kwaliteit leefomgeving' is in 2020 gevuld met een vraagbaak en twee nieuwe artikelen: een artikel door Eliza van Rooijen: 'Vier acties om erfgoed beter te beschermen onder de omgevingswet', en een artikel van Monica Dütting: 'Ondergronds erfgoed als inspiratie voor bovengrondse omgevingskwaliteit. Een aankondiging van een Erfgoedteam en tips over het digitaal stelsel omgevingswet'.

Kim Zweerink
BELEIDSCOÖRDINATOR MOOI NOORD-HOLLAND

Introductiefilm bij de Masterclass Erfgoed in de Omgevingsvisie
Foto: Vidi-Jop Productions

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Webpage participatie en omgevingswet	MOOI		
Cursus Omgevingswet	MOOI & NMF	2 februari 2021	100
Masterclass Omgevingsvisies	MOOI	19 november 2020	50
LinkedIn Forum: https://www.linkedin.com/groups/8909407/	NMF		97 leden

Archeologie

Opvolging RTG - Platform Duinarcheologie

In 2018 organiseerde het Steunpunt een rondetafelgesprek voor het Noordelijk- en Zuidelijk Duingebied. Het uiteindelijke doel was om een gezamenlijk platform te creëren waarop de gemeenten en andere stakeholders een duurzaam, consistent beleid kunnen bouwen met betrekking tot ondergronds erfgoed en de vele andere ontwikkelingen die in het gebied plaatsvinden. Voordat dit bereikt kan worden moet eerst de stand van zaken worden opgemaakt: wat is de huidige situatie? Hoe kunnen we deze uitbouwen tot een gezamenlijk platform? Dit overzicht is te vinden in de studie die in 2019 en 2020 is uitgevoerd en die in 2021 gepubliceerd zal worden.

Rondetafelgesprekken 10 provinciale archeologiegebieden

Het Steunpunt belicht ieder jaar één of meerdere provinciale archeologiegebieden met een themabijeenkomst, het rondetafelgesprek. Deze keer was het de beurt aan het Oer-IJ. In verband met de coronacrisis vond de bijeenkomst plaats als webinar met ruim 40 deelnemers. Naderhand is de opname zeer frequent bekeken. Heleen van Londen, werkzaam als universitair docent archeologie bij de Universiteit van Amsterdam, was de moderator. Met drie sprekers werd onderzocht hoe archeologisch erfgoed wordt meegewogen bij de opgaven binnen de regio Oer-IJ.

Rik de Visser, werkzaam bij Vista Landschapsarchitectuur en Stedenbouw, vertelde over de druk op het landelijke gebied en de rol van erfgoed en archeologie in het bijzonder. Rob van Eerden, Provincie Noord-Holland, vertelde over het Oer-IJ als archeologische schatkamer. Jerry Huisman is archeoloog bij Prorail en gaf een voorbeeld van de manier waarop het in de bodem verborgen verhaal wordt ontsloten en gebruikt kan worden in de ruimtelijke ontwikkeling. In de gemeente Heiloo is een tunnel aangelegd met een mooie doorsnede van de strandwal. De tunnel kreeg de passende naam 'Door de Strandwal'. Zo wordt ook hier de archeologie van het Oer-IJ zichtbaar en beleefbaar gemaakt.

Om te zorgen dat archeologie wordt meegewogen is de eerste stap het erkennen van de rijke geschie-

denis dat het Oer-IJ landschap in zich draagt. Het is belangrijk om gemeenten te laten zien wat de archeologie van het Oer-IJ behelst en wat de mogelijkheden zijn. Vaak kan met kleine ingrepen al een goed resultaat geboekt worden.

Basisdocument 10 provinciale archeologiegebieden

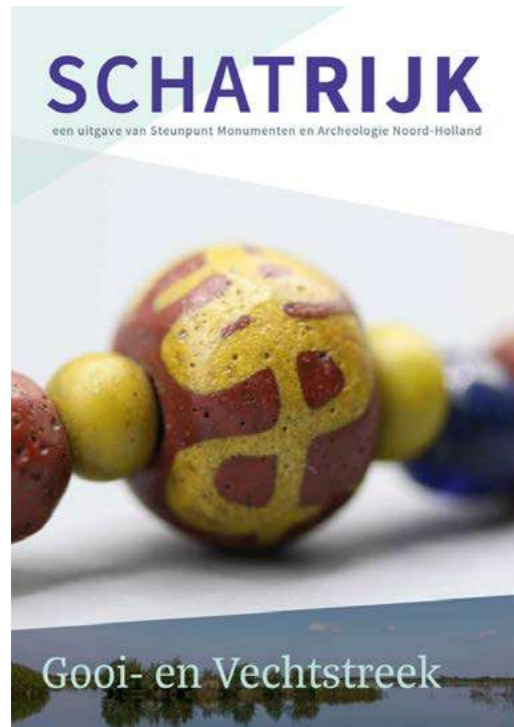
De werkzaamheden voor het basisdocument betreffen een inventarisatie van de archeologie in het Oer-IJ, in 2021 wordt hieraan verder gewerkt. Recent is een inhoudelijke inventarisatie over het Oer-IJ verschenen in de Atlas van het Oer-IJ gebied. Daarom wordt voor het basisdocument een andere invulling gekozen. In 2020 en 2021 laten wij inhoudelijke experts, die ook een bijdrage geleverd hebben aan de rondetafel webinar, een artikel schrijven rondom thema's als infrastructuur, woningbouw en energietransitie in relatie tot archeologie op basis van voorbeelden in het Oer-IJ. Zo ontstaat een kennisdossier voor de archeologie in relatie tot de actuele thema's. Het basisdocument zal in gebundelde vorm verschijnen in 2021 en digitaal worden gepubliceerd op de website van het Steunpunt.

Magazine SCHATRIJK Gooi en Vechtstreek

Op 1 december is de nieuwe editie van het archeologie magazine SCHATRIJK verschenen. Hierin worden archeologische schatten uit het Gooi en de Vechtstreek uitgelicht en gevierd. Centraal staan de prachtige voorwerpen die onze voorouders gebruikten, en de sporen die zij nalieten in het landschap. Mysterieuze grafheuvels, rijke buitenplaatsen, slepende oorlogen en zelfs een vervalsingsaffaire komen voorbij. Maar ook de plaats van archeologie in het heden. Hoe pas je kennis uit archeologisch onderzoek toe bij nieuwbouw en landschapsinrichting?

Gedeputeerde Zita Pels onthulde SCHATRIJK Gooi- en Vechtstreek in een filmpje, en bood de archeoglossy aan de gemeenten, inwoners en ondernemers van het Gooi en de Vechtstreek aan. Wethouders van de betrokken gemeenten Blaricum, Gooise Meren, Laren, Huizen, Hilversum en Wijdmeren, hebben het archeologiemagazine in ontvangst genomen.

Schatrijk, het archeologie tijdschrift van het Steunpunt

Oude dijkdoorbraak, of wiel bij de Oude Zuiderzeedijk tussen Naarden en Muiderberg.
Foto: André Russcher

Het magazine staat ook stil bij het belang van archeologie en de omgang met erfgoed. Het verleden, heden en toekomst zijn met elkaar verweven. “De vroegere bewoners van het Gooi en de Vechtstreek kregen te maken met ontwikkelingen en thema’s waar wij ook mee te maken hebben”, aldus gedeputeerde Zita Pels in het voorwoord. De glossy is verzonden aan de zeven betrokken gemeenten, erfgoedinstellingen, VVV, amateurverenigingen in de regio en Huis van Hilde. Totale oplage is 1000 stuks.

Casestudy Vondstmeldingen (NMF)

Wanneer een particulier een (potentieel) archeologische vondst doet is de juiste gang van zaken niet altijd duidelijk, zowel voor de burger als voor de erfgoedambtenaar van de betreffende gemeente. Goede informatievoorziening kan hierbij helpen. Om gemeenten hierin te ondersteunen heeft het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland het Protocol Vondstmeldingen opgesteld. In dit protocol wordt eenvoudig beschreven welke stappen een particulier kan en moet zetten als zij een (potentieel) archeologische vondst doet. Dit protocol is op de website van het Steunpunt geplaatst. Daarnaast willen we gemeenten de mogelijkheid bieden om het document ook op de

eigen website te plaatsen, zodat inwoners van de gemeente direct toegang hebben tot deze informatie. Aan gemeenten is naast het protocol ook een kort begeleidend document gestuurd met verdere uitleg over het belang van vondstmeldingen, advies over wat te doen bij een vondstmelding, en suggesties voor het plaatsen van het document op de gemeentewebsite.

Community Archaeology

In het kader van community archaeology zijn voorbereidende besprekingen gevoerd over het project ‘Erfgoed Gezocht’ met Erfgoed Gelderland, Landschap Erfgoed Utrecht en de Universiteit Leiden. Dit project biedt zowel de mogelijkheid om te koppelen aan de collectie in Huis van Hilde, als de om de gemeenten te betrekken en vrijwilligers aan het project te laten deelnemen. Het plan van aanpak van het project ‘Erfgoed Gezocht’ voor het Gooi is overlegd met Marjo Schlaman en Rob van Eerden. Er is onverminderd veel enthousiasme over het project. Helaas is het project door ontbrekende aanvullende financiering in 2020 niet verder uitgerold.

Project Archeologie	Wie	Datum	Bezoekers
Platform Duinarcheologie/Duindocument	NMF		n.v.t.
Rondetafelgesprek Oer-IJ, Webinar en Verslag	NMF	2 / 1 / 2021	40 deelnemers, 147 views op youtube
Basisdocument Oer-IJ (publicatie 2021)	NMF		
Archeoglossy SCHATRIJK	NMF	1 / 12 / 2020	Oplage:1000
Laren https://www.youtube.com/watch?v=8ns8erodFm0			Aantal views: 348
Wijdemeren https://www.youtube.com/watch?v=rxv12r-47jw			
Blaricum https://www.youtube.com/watch?v=Cz8wF05LnWQ			
Gooise Meren https://www.youtube.com/watch?v=B4AXr26cgAo			
Handreiking en protocol Vondstmeldingen	NMF		Bijlage

Gebouwd Erfgoed

Samenwerking Loods Herbestemming

Het Steunpunt werkt bij herbestemmingsvraagstukken samen met de Loods Herbestemming. Dit jaar is de Loods als jurylid en adviseur betrokken geweest bij de prijsvraag voor verduurzaming (zie Casestudy's verduurzaming monumenten). Daarnaast is samen met de Loods een artikel gepubliceerd voor de Ode 2020. De Loods en de Steunpunt-coördinator hebben maandelijks overleg waarin zij elkaar op de hoogte houden van de werkzaamheden en actualiteiten.

Voorbeeldprojecten en publicatie

In mei 2020 is het nieuwe Steunpunt tijdschrift Ode gelanceerd. Dit tijdschrift is bedoeld om te inspireren en om te laten zien wat de urgentie van het vakgebied is. De redactie wordt gevormd door drie medewerkers van het Steunpunt. De artikelen worden geschreven door de medewerkers van het Steunpunt en door externe specialisten. De essentie van Ode is dat de artikelen gericht zijn op het werkveld en de positie van de gemeentelijk erfgoedprofessional. De onderwerpen passen binnen de gemeentelijke praktijk en zijn bedoeld om te inspireren, te agenderen en te informeren. Ode is gratis verspreid onder alle gemeentebestuurders en erfgoed specialisten van Noord-Holland.

Casestudy's gebouwd erfgoed

De Casestudy's gebouwd erfgoed worden aangevend om vraagstukken van gemeenten onder de loep te nemen of om grotere erfgoedvraagstukken in een onderzoek onder te brengen.

Expertsessie verduurzaming cultuurhistorisch waardevol pand

In 2020 deed gemeente Zaanstad een beroep op het Steunpunt toen er plannen waren voor de verduurzaming van een niet beschermd, maar wel cultuurhistorisch waardevol gebouw aan de Jan Eijdenbergstraat. De vraag lag voor om naar een verduurzamingsoplossing te zoeken waarbij de uitstraling van het pand behouden bleef. Een veel voorkomend en ingewikkeld vraagstuk dat ook leerzaam is voor andere gemeenten. Het vraagstuk is bestudeerd door een team van deskundigen en met de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en woningbouwcorporatie Rochdale, eigenaar van het

object. Na een expertsessie is het ontwerp aangepast op basis van een oplossing met steenstrips. Dit is voor een monument wellicht niet de meest geëigende oplossing, maar voor een regulier pand waar geen bescherming op rust maar dat wel cultuurhistorische waarden vertegenwoordigt, is het een winst dat het gevelbeeld deels behouden blijft. Deze aanpak is ook relevant voor vergelijkbare woningcomplexen in andere gemeenten.

Masterclass Bouwtoezichthouders

Speciaal voor toezichthouders op de bouw is in samenwerking met Monumentenwacht Noord-Holland en de SED gemeenten de masterclass voor bouwtoezichthouders ontwikkeld. In drie lessen werden enkele essentiële onderwerpen van monumentenzorg belicht: metselwerk, dakbedekkingen en goten en houtrot en houtaantasters. Jeroen Twisk, directeur van monumentenwacht Noord-Holland was gastdocent van de masterclasses. Ter introductie op de lesstof zijn korte films gemaakt. Omdat dit de eerste keer was dat het Steunpunt toezichthouders benaderde, hebben we veel tijd gestoken in het samenstellen van een adresbestand van deze doelgroep. Er bleek veel belangstelling voor dit nieuwe initiatief, elke masterclass werd bezocht door ten minste 70 professionals.

Bijeenkomsten militair erfgoed

Lange tijd werd de Atlantikwall, een doorlopende structuur van bunkers, drakentanden, tankgrachten en andere verdedigingswerken langs de Europese kust, met enige terughoudendheid bekeken. Het is immers erfgoed van de bezetter. Nu, 75 jaar later, is deze houding aan het veranderen. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werkt aan een visie op de Atlantikwall en ook vanuit gemeenten worden er steeds meer vragen over dit onderwerp gesteld. Het is een pijnlijk onderwerp, maar wel onderdeel van onze militaire geschiedenis. Daarom heeft het Steunpunt drie werksessies over het erfgoed van de Atlantikwall georganiseerd. Het doel van de bijeenkomsten was om te onderzoeken wat er speelt bij gemeenten als het gaat over de Atlantikwall. In Bloemendaal ging de bijeenkomst vooral over de bescherming van de bunkers en andere onderdelen van de verdedigingslinie. In Den Helder, waar de Atlantikwall onder-

Ode het erfgoed tijdschrift van het Steunpunt

Introductiefilm bij de Masterclass voor Bouwtoezichters
Foto: Vidi-Jop Productions

Expertsessie Atlantikwall Den Helder

deel uitmaakt van een veel langere militaire geschiedenis, richtte het programma zich meer op het organiseren van maatschappelijke betrokkenheid en het beter zichtbaar maken van dit erfgoed. Beverwijk vormt samen met Velsen het gebied van de voormalige Festung IJmuiden; aanleiding om daar een werksessie te organiseren waarin we kansen voor onderlinge samenwerking onderzochten. Drie werksessies rondom één thema bieden een duidelijke rode draad en deze is verwoord in een artikel dat verschijnt in Ode 2021. Dit onderwerp wordt in 2021 verder onderzocht. Bijzonder was dat twee van de drie sessies live waren.

Casestudy's verduurzaming monumenten

Monumentale gebouwen en complexen zijn veelal slecht geïsoleerd en daarom maken eigenaren plannen voor verduurzaming. Maar hoe maak je dit soort objecten duurzaam zonder de monumentale waarden aan te tasten? Een grote uitdaging voor de betrokken eigenaren, gemeente en adviseurs. Om te zoeken naar interessante verduurzamingscases heeft het Steunpunt een prijsvraag uitge-

schreven waar gemeenten op konden reageren. Een vakjury heeft uit vijf inzendingen de verduurzaming van een monumentale villa in Bloemendaal geselecteerd. Door middel van een energiescan van de Monumentenwacht, een expertmeeting met onze adviseur, restauratiearchitect Kees Doornenbal, en de RCE is een advies voor verduurzaming uitgebracht. Dit advies is in een breder panel van deskundigen besproken in een derde bijeenkomst om lessen voor vergelijkbare objecten te trekken. Eigenaar en gemeente gaan met het definitieve advies aan de slag en zijn door de expertsessies vooruit geholpen in het proces. Een artikel over de verduurzaming van monumenten is verschenen in de nieuwsbrief. In 2021 volgt een handreiking over dit onderwerp.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Expertsessie verduurzaming wederopbouw architectuur	MOOI	20 / 4 / 2020	20 deelnemers
<i>Ode</i>	MOOI	Mei 2020	Oplage 2000
Expertsessie Atlantikwall Bloemendaal	MOOI	1 / 10 / 2020	10
Expertsessie Atlantikwall Den Helder	MOOI	6 / 10 / 2020	15
Expertsessie Atlantikwall Velsen Beverwijk	MOOI	24 / 11 / 2020	22
Masterclasses <i>Bouwtoezichthouders</i>	MOOI	2, 9 & 16 / 11 / 2020	Circa 70 deelnemers per sessie
Veldwerk Verduurzaming Monumenten	MOOI	27 / 11 / 2020	4
Expertsessie Verduurzaming Monumenten	MOOI	2 / 12 / 2020	30

Colofon

Samenstellers

Yvette Burnier
Dorine van Hoogstraten
Marrit van Zandbergen

Met bijdragen van:

Annika Blom
Rosanne Bruinsma
Yvette Burnier
Monica Dütting
Margot de Haan
Dorine van Hoogstraten
Ana van der Mark
Reinier Mees
Primo Reh
Lisa Timmerman
Linda Verniers
Jeroen Zomer
Boudewijn Voormolen
Kim Zweerink
Marrit van Zandbergen

Beeldredactie

Primo Reh
Luuk Rietveld

Beeldverantwoording

Alle foto's Steunpunt Monumenten & Archeologie
Noord-Holland, tenzij anders vermeld.

Coverfoto

Daniel Nicolas

Vormgeving

IAAY | Merijn Groenhart

Uitgave

**MOOI
NOORD-
HOLLAND**

ADVISEURS
OMGEVINGSKWALITEIT

Emmastraat 111
1814 DP Alkmaar
T 072-5204459
info@mooinoord-holland.nl
www.mooinoord-holland.nl

Westerplein 4a
1901 NA Castricum
0251-674666
06-46131810 (Yvette Burnier)
06-15264563 (Helga Zwertbroek)
info@nmfergoedadvies.nl
www.nmfergoedadvies.nl

Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland is een samenwerking tussen MOOI Noord-Holland en Stichting NMF en wordt mogelijk gemaakt door de provincie Noord-Holland en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

info@steunpunterfgoednh.nl | www.steunpunterfgoednh.nl